

TIJD-SCHRIFT" van de Historische Vereniging Vlaardingen.
Redactie: J.M. den Draak en P.J. Westerdijk
Corr. adres: Hofsingel 26, Vlaardingen, tel. 010-341169

nummer 9 Contributie: f 10, -- per jaar, contrib. voor elk volgend lid uit
 een gezin en voor jeugdleden: f 5, -- per jaar.
november 1971 Postgiro: 75 09 78 t.n.v. Penning. Hist. Veren. Vlaardingen
 Administrateur: Joh. de Ligt, Wilhelminastraat 49, tel. 35.65.19

IN DIT NUMMER:

- . verenigingsnieuws
- . drs. J.P. van de Voort: boekbespreking
- . P.J. Westerdijk: De Vlaardingen
- . "Ontzettend ongeluk" -----

VERNIGINGSNIEUWS:

"AMBACHT EN BEDRIJF IN DE OUDE STAD"
Fototentoonstelling van de Historische
Vereniging Vlaardingen in de expositiezaal
van het Visserijmuseum, Westhavenkade 52

12 november t/m 5 december 1971

geopend van 10-17 uur, 's zondags van 14-17 uur, bovendien
op Woensdag 17 en 24 nov. en 1 december van 19.30-21.30 uur.

Toegang: f -,50.

De LEDEN-HOBBYAVOND 1972 wordt gehouden op maandag 10 januari 1972 (dus niet
op de eerder vermelde datum van 13 januari) in zaal Excelcior, Oosthavenkade.

Voor deze avond een OPROEP aan allen die amateurfilm-, foto- of diaopnamen
te vertonen hebben (of weten!) die betrekking hebben op vlaardingse
gebeurtenissen en aangelegenheden. Het te vertonen werk hoeft natuurlijk
geen "vakwerk" te zijn, als het maar interessant is. Er moet vast veel
materiaal beschikbaar zijn; helpt u het op te sporen? Aanmelding bij de
bestuursleden of de administrateur.

BOEKBESPREKING.

Dr. Joan Hemels: Massacommunicatie als factor in de geschiedenis; een verkennend-
bibliografische studie. Assen, Van Gorcum & Comp. n.v., 1971. (Nieuwe Bijdragen tot
de Publicistiek, no. 2)

Onder deze titel is nu de voordracht die Dr. Joan Hemels op 6 april j.l.
voor de leden van de Historische Vereniging Vlaardingen heeft gehouden,
in druk verschenen.

In de inleiding (blz. 7-11) kijkt de auteur om beurten met de bril van
een historicus naar de massacommunicatie en met de bril van een
sociale wetenschapper naar de historie. Hij geeft weer wat ze van elkaar
denken en wat ze aan elkaar te bieden hebben. Alles bijeen heel wat.
Daarna (blz. 11-27) bespreekt de auteur wat er zoal aan persgeschiedenis in
verschillende landen is gedaan. In Nederland, de bakermat van de westeuropese
pers, is dat nog maar weinig.

Kranten kunnen een belangrijke bron voor het historisch onderzoek zijn,
maar ze moeten, zoals vele andere documenten, met een zekere kennis van
zaken gehanteerd worden. In dit prettig leesbare boekje kan men daaromtrent
nuttige informatie vinden.

Typografisch is het -zoals te verwachten van deze uitgever- goed verzorgd.
Bovendien is het van dusdanig formaat, dat de leden van onze vereniging het
bij archiefonderzoek op zak kunnen hebben.

drs. J.P. van de Voort

Het boekje is in de boekhandel verkrijgbaar, de prijs is f 5,90.
Dankzij de relatie van de auteur met onze vereniging is een beperkt
aantal exemplaren voor belangstellenden verkrijgbaar voor f 3,50, te
bestellen bij drs. J.P. van de Voort, telefoon (overdag) 34 87 22.

De naam van de watering hierboven wordt veelal direct in verband gebracht met de stadsnaam Vlaardingen en dit niet ten onrechte¹⁾, immers de woongemeenschap Vlaardingen is ontstaan in een geografische situatie, die verschillende factoren te zien gaf, welke bevorderlijk heten te zijn voor het tot stand komen van een samenlevingskern tijdens de middeleeuwen. Zonder dat we daarop verder ingaan mag echter wel onder de aandacht gebracht worden, dat de Vlaarding de benaming was van een krekens- en/of wateringsstelsel dat in verbinding stond met de rivier de Maas en deze verbinding was gesitueerd op een gunstige plaats aan een inham in de rivieroever²⁾; daar ontstond op de westoever de kern van een nederzetting die uitgroeide tot het Vlaardingen van heden. Heel fraai komt een en ander uit op een zestiende eeuwse kaart³⁾, waar de oosthavenkant nog niet bestaat, d.w.z. het was een griend. De etymologie van de Vlaarding en Vlaardingen is zeer onzeker⁴⁾.

Alvorens we ingaan op de geografische aspecten moeten we nog klaarheid brengen in het verschijnsel, dat er twee wateringen voorkomen die de Vlaarding heten; het ene stroompje zou zich van het andere onderscheiden door het bijv. nw. "oude". Het gaat er dus om of we te maken hebben met twee stroompjes of met een tweetal benamingen die één begrip - de Vlaarding als krekens- en/of afwateringsstelsel - dekken. We vallen hierbij terug op de bronnen, waaronder de oude kaarten een eerste plaats innemen; de vermelding in de diverse werken van beide benamingen vloeit logisch voort uit de topografische gegevens.

Op een kaart van de landerijen van de Heer van Holy⁵⁾ - Mr. Dirck Graswinkel, vervaardigd door de gezworen landmeter Floris van der Sallem, februari 1657 - zien we de Oude Vlaarding. Deze kaart geeft echter maar een fragment; waar moeten we oorsprong en eind van de Oude Vlaarding zoeken?

Beekman¹⁾ zegt: van het dorp Kethel loopt westwaarts langs de Vlaardingsche Weg het watertje de Oude Vlaarding, juist zuidwestwaarts, en dan westwaarts tot het zich⁷⁾ ten noorden van Vlaardingen met de Vlaarding verenigt⁶⁾.

Knottenbelt⁷⁾ vermeldt, dat de Zweth gevoed wordt door de dwarsslotten van de wegsloten van de Holiërhoekse- en Vlaardingerwoudweg en dat deze hun water weer via de Prinsesloot - Worksloot - Schaapherderssloot en Driehuizensloot ontvingen van de evenwijdig lopende Vlaarding en Oude Vlaarding.

Vergelijken we nu de kaart van 1657 met die van N. en J. Cruquius, 1712⁸⁾, dan zien we dat met de benamingen Oude Vlaarding en Vlaarding, het gaat hier om Beekman's Vlaarding vóór de vereniging met de Oude Vlaarding, een en dezelfde waterloop bedoeld wordt.

Vlaarding = Oude Vlaarding.

Samenvattend mogen we dus stellen, dat de namen Vlaarding en Oude Vlaarding een en hetzelfde begrip dekken, nl. de watering die oudtijds uitmondde in de rivier de Maas, waarbij het laatste gedeelte van haar loop kunstmatig tot haven veranderd is⁹⁾.

De Vlaarding ontspringt nabij de Harreweg, die van Kethel naar Delft loopt, doch van ontspringen mogen we m.i. niet spreken, want hierboven schreef ik, dat de Vlaarding is te beschouwen als de benaming van een krekens- en/of afwateringsstelsel en alleen het feit, dat dit stelsel op een gegeven moment doorsneden werd door de Harreweg, geeft het recht van de oorsprong van de Vlaarding te spreken¹⁰⁾. Op het grondgebied van de gemeente Vlaardingen zien we een opmerkelijke afwijking van de loop der Vlaarding. We zeiden reeds dat de haven, beter de Oude Haven van Vlaardingen, een verwerking was van het riviertje de Vlaarding, benut voor waterhuishoudkundige en commerciële activiteiten.

De Vlaarding kwam dus in de Oude Haven uit en wel in dat gedeelte dat later de Omring genoemd wordt (1ste spui¹¹⁾).

Later is de loop van de Vlaarding verlegd en mondde de watering dus niet meer uit in de Oude Haven, doch maakte even er voor een hoek van 90 graden naar het westen en stroomde met een bochtig patroon naar de Zijl ¹²⁾, een inham in de Vlaardingsche Vaart ¹³⁾. Deze ingreep zal wel verband gehouden hebben met het leggen van de spuidam in de Oude Haven ¹⁴⁾, dus omstreeks 1440, want toen kon de aanvoer van water door de Vlaarding niet goed gebruikt worden. Bij het graven van een diepe sleuf voor het leggen van riolering naar de stadswijk Holy in de tweede helft van 1968 was het goed te zien, dat de Vlaarding eens, ter plaatse van de bocht van 90 graden westwaarts, rechtdoor naar de Oude Haven stroomde.

Op de kaart van Cruquius zien we tevens, dat de verkaveling in de loop der eeuwen geheel tot stand is gekomen met de Vlaarding als vast gegeven, d.w.z. de Vlaarding is ouder dan de verkaveling, wat ook overeenkomt met de voorstelling dat deze watering een waterhuishoudkundige taak vervulde t.a.v. het inpolderen van de Holiërhoekse Polder.

De landontginning geschiedde na indijking volgens het Hollands-Friese systeem in weren ¹⁵⁾, lange rechthoekige percelen grond waarmede ook de langwerpige vorm van de Hollandse en Friese boerderijen samenhangt. Door die ontginning ontstond het geregelde verloop van de Vlaarding, zoals we die bijv. op de kaart van Cruquius (1712) kennen. Deze ontginningswerkzaamheden moeten zich voltrokken hebben in de dertiende eeuw en de Holiërhoekse Weg, de Vlaardingerwoudweg en de Harreweg geven dus de insluiting te zien van de Holiërhoekse Polder ¹⁶⁾, waarbij we opmerken, dat de bedijking uitging van de Oude Zeedijk, thans bekend als Hoogstraat - Kortedijk - Emaus - Kethelweg.

Omdat de Vlaarding aanvankelijk de benaming was voor een krekens- en/of afwateringsstelsel en dus in de loop der eeuwen zijn oorspronkelijke vorm ging aannemen, zullen we aan de oevers van de watering geen oude boerderijen aantreffen. Deze verrezen op de kleibanen, d.w.z. de hoge gedeelten van de polder, die dus hoog bleven liggen omdat er klei onder het veendek zat ¹⁷⁾. Interessant en weinig bekend in dit verband zijn de resten van bebouwing, kloostermoppen, die gevonden werden bij het leggen van de fundering van het pand Burgemeester Verkadesingel 24.

Veel rest er niet meer van het riviertje en het is te hopen, dat in de toekomst het restant ervan als een groene gordel tussen de bebouwing behouden zal blijven.

Bronnen.

- 1) De Wateren van Nederland Aardrijkskundig en Geschiedkundig beschreven.
A.A. Beekman - 1948 (M. Nijhoff) blz. 224.

Nederlandse Waternamen, Bijdragen en mededelingen der Naamkunde-Commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam - VI.

M. Schönfeld - Amsterdam 1955, blz. 17 en 110.

Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse Plaatsnamen.
J. de Vries - Utrecht/Antwerpen 1962, blz. 175.

- 2) Oud-Nederlandse Steden - dl I, De Nederlandse Stedenbouw.
C.H. Peters - Leiden 1909, blz. 223.
- 3) Algemeen Rijksarchief - collectie Hingman, nr. 1086 (114 x 57 cm).
- 4) Oudheid van Vlaardingen.
J.A.J. Jousma - Vlaardingen 1947, blz. 138 e.v.

Zie ook bron nr. 1, Schönfeld - blz. 110.

- 5) Algemeen Rijksarchief - Aanwinsten 1888, nr. 2b.
- 6) Zie bron 4, Jousma - blz. 98 e.v.
- 7) Geschiedenis van een Polder in het Hoogheemraadschap van Delfland.
A. Knottenbelt - Vlaardingen 1920, blz. 16.
- 8) Algemeen Rijksarchief - collectie Hingman, H - blad 22.
- 9) Tot eenzelfde conclusie komen:
J.A.J. Jousma, bron 4, blz. 101.

A. Bijl Mz. en M.C. Sigal - Naar Aanleiding van Oudheid van Vlaardingen
(door J.A.J. Jousma) - Vlaardingen 1951,
blz. 3 en 4.
- 10) De Harreweg is een gedeelte van de bedijking van de Holiërhoekse Polder -
vgl.:
De Zeven Ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland.
J.P. Winsemius - Delft 1962, blz. 17, 31 en 103.

De Bodemgesteldheid van het Westland.
W.J. van Liere - 's-Gravenhage 1948, kaart 3. We zien dat de Harreweg de
natuurlijke toestand doorsneden heeft -
zie de ligging der overgangsgronden
(= Lo).
- 11) Geschiedenis van de Oude Haven te Vlaardingen.
A. Bijl Mz. - Vlaardingen 1967, blz. 2 en 3.
- 12) In Zijl steekt het woord sluis - vgl:
Veldnamen in Nederland, Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie
van Wetenschappen, afd. Letterkunde - nieuwe reeks,
deel 12, nr. 1.
M.Schönfeld - Amsterdam 1949, blz. 128.
- 13) Zie Spinder's plattegrond van Vlaardingen in: Handvesten, Octroyen enz.
van Vlaardingen, door M. van Nievelt - Utrecht 1775, tegenover p.35;
of in de oudere uitgave - 's-Gravenhage 1772.
- 14) Zie het oudste Register der Keuren van het Hoogheemraadschap van Delf-
land (1440-43), folio 10.

Zie ook bron 11, Bijl - blz. 3 en 4.
- 15) Mensch en Land in de Middeleeuwen - dl I, Mensch en Gemeenschap.
B.H. Slicher van Bath - Assen 1944, blz. 73.
- 16) Zie bron 10, Winsemius - blz. 30 en 46.

De Hof te Vlaardingen - afl. 2 van: Een Stad Ontstaat - Bijdragen tot de
geschiedenis van Rotterdam van vóór het einde van
de 14e eeuw.
C. Hoek - Dit alles in het Rapport betreffende de werkzaamheden verricht
door de afdeling Oudheidkundig onderzoek van de Dienst Gemeen-
tewerken. Rotterdam, 3de en 4de kwartaal 1966.
- 17) Zie bron 10, Van Liere - blz. 119

Kaarten

kaart 1. Zie bron 3 (fragment).

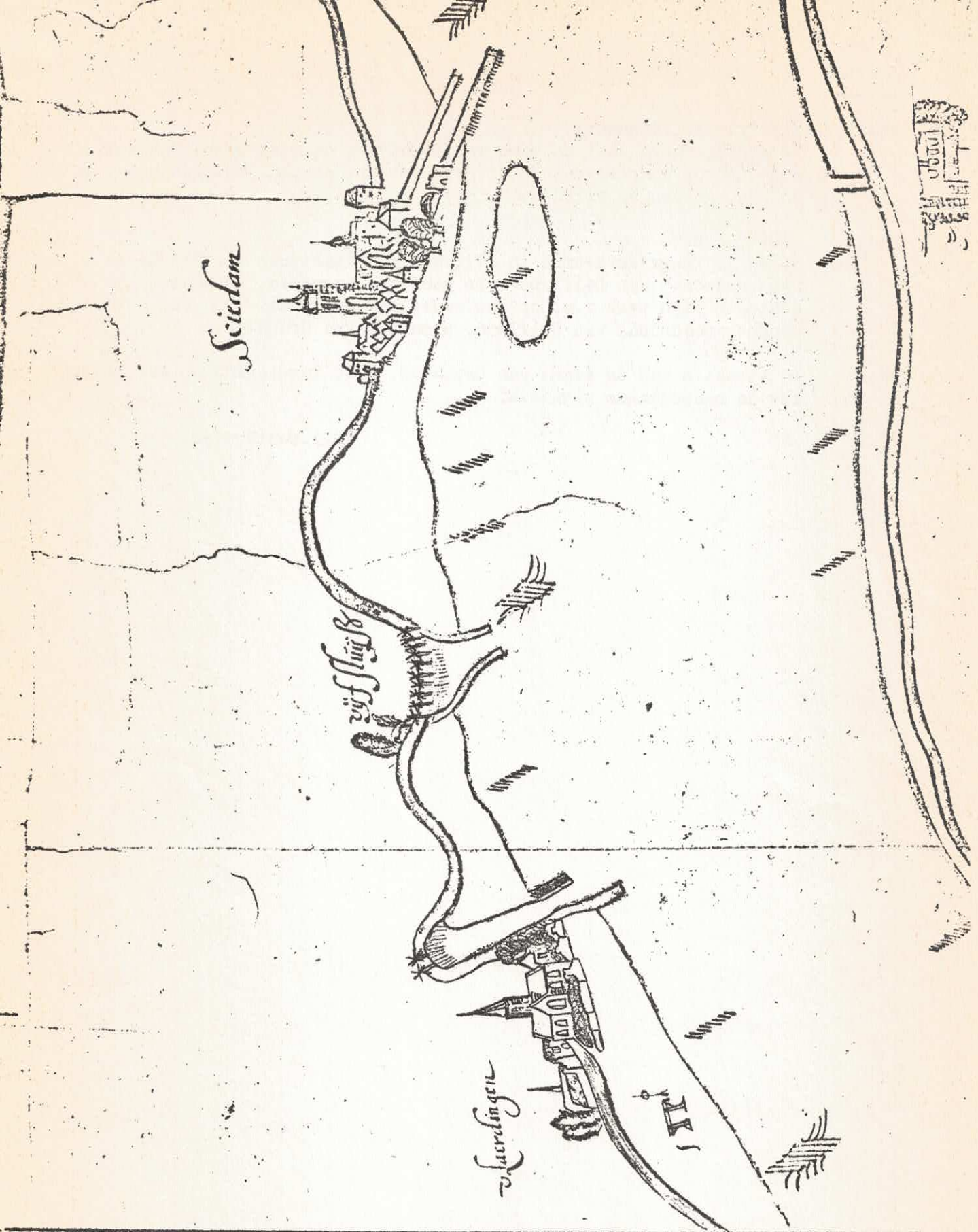
De gehele kaart laat de mond van de rivier de Maas zien. Schematisch zijn daarop aangetekend de diverse steden, dorpen, boerenhoeven, watermolens, gorzen en slikken.

kaart 2. Zie bron 8.

N. en J. Cruquius kwamen in 1712 met een kaartboek van "'t Hooge Heemraedschap van Delfland". De schrijver vermeld in noot 7 nam achterin zijn werk o.a. op een overzichtskaart Ao. 1750 van het Hoogheemraedschap van Delfland, eveneens van Cruquius.

kaart 3. De situatie van de kaart van Cruquius, 1712 ingetekend op een kaart met de hedendaagse situatie.

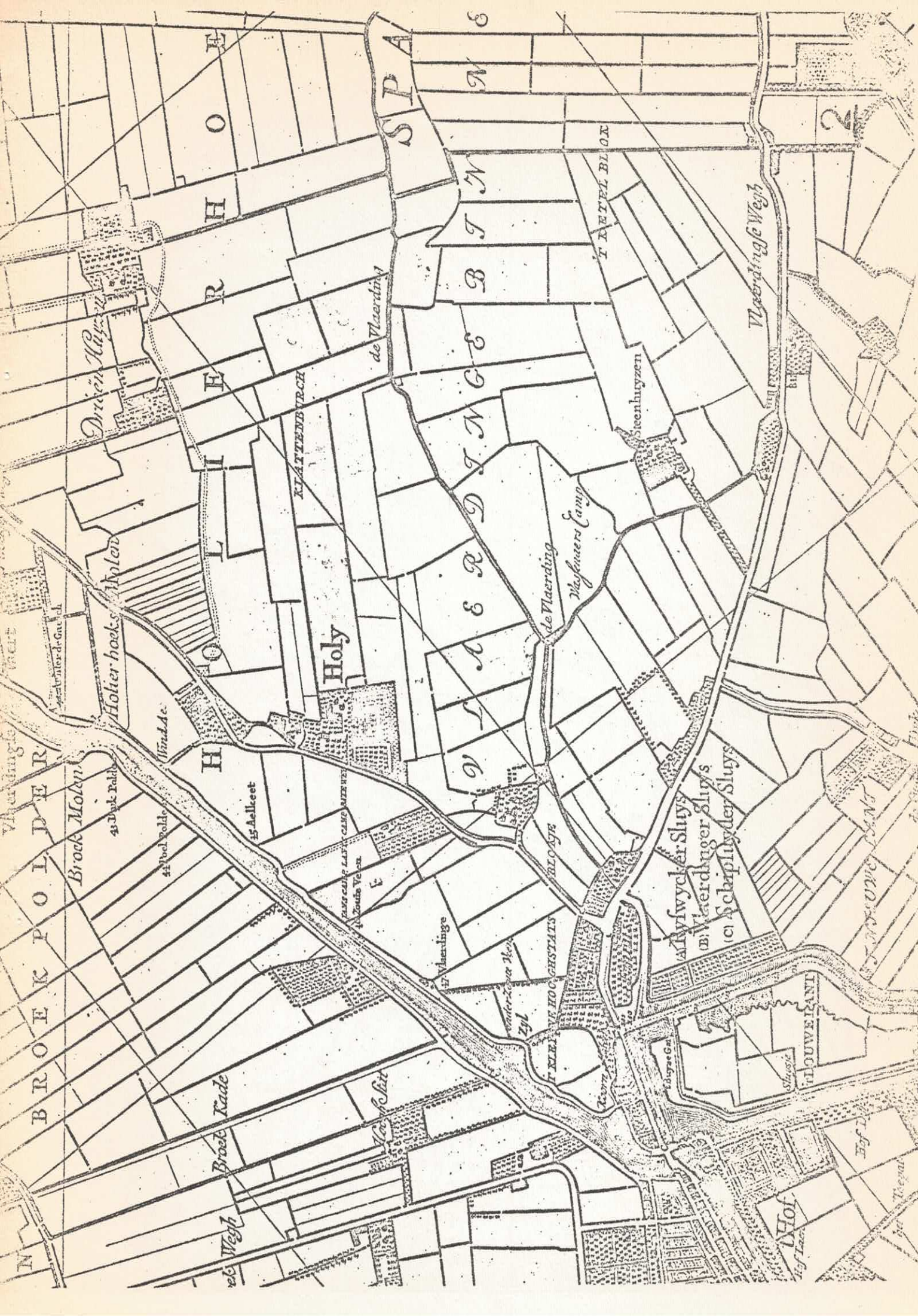
P.J.Westerdijk.

Fragment van een kaart van Holland uit de 16e eeuw.

Opmerkenswaard is het volgende:

1. de Vlaarding moet zijn uitmonding in de rivier gehad hebben waar de twee watermolens getekend staan aan het einde van wat nu de haven is.
2. de (parochie-)kerk van Vlaardingen staat ingetekend als een kruiskerk. (deze bouwvorm is door recente opgravingen bevestigd).
3. buiten de stad, aan de rivierzijde, bevindt zich het galgéveld (waaraan de Galgkade heden ten dage nog de herinnering bewaart).
4. bij de Vijfsluizen staan zelfs tien watermolens ingetekend!
5. bij Schiedam zijn zowel westelijk als oostelijk van de stad poortgebouwen te herkennen.

BROEKPOOLDER

Broeck Molens

Hollerhoekse Molen

Driehuyzen

HOLLE

Broeck Kade

Holy

KLATTENBERCH

de Vlaering

SPAN

de Vlaering

Wagenaers Camp

Steenhuizen

Nieuwe Sluys

Wageningen Sluys

Schiplyder Sluys

Wageningen Wegh

HOEVE

Hof

HOEVE

N

Wegh

de Vlaering

de Vlaering

Wagenaers Camp

Steenhuizen

Nieuwe Sluys

Wageningen Sluys

Schiplyder Sluys

Wageningen Wegh

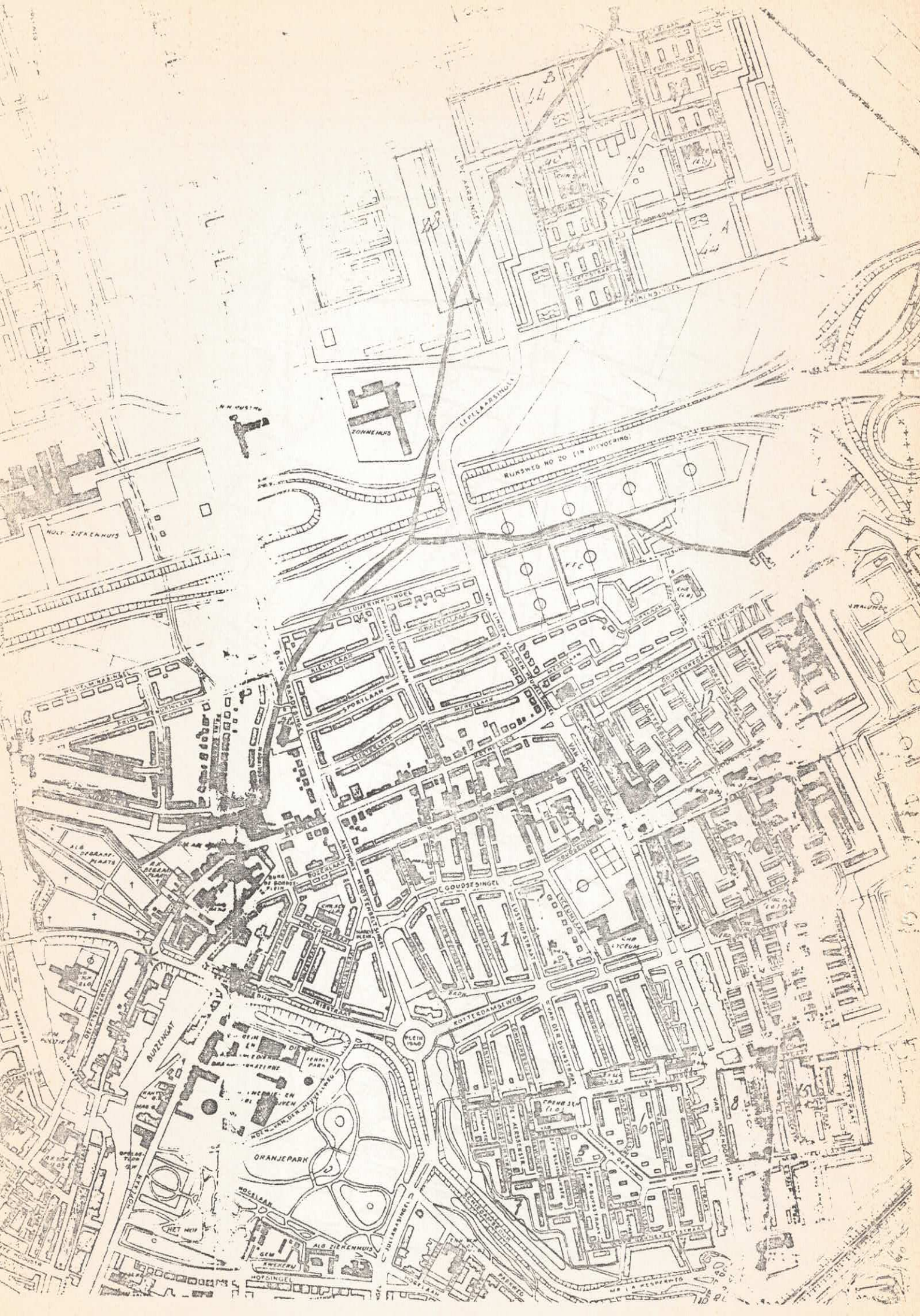
HOEVE

Hof

HOEVE

Hof

Wegh

N.W. HUSTING

ZONNEHUIS

WILHELMINA STR.

LEILAARDHULL

RUISWEG NO 20 (IN UITVOERING)

MULT ZIEKENHUIS

ROOYLAAN

PORTLAAN

ALB. DE GRANT-PLAATS

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

BOUWLAAN

GOUDESEINGEL

KOTLEDAMSEWEG

ORANJEPARK

MOCLELAAN

ALD ZIEKENHUIS

BOUWLAAN

CHAPPEL

CHAPPEL

CHAPPEL

ONTZETTEND ONGELUK

De redactie van NEERLANDS VOLKSLEVEN (Maart 1966, 16e jaargang nr.1) ontving van mevrouw S.A. Middelhoek-Steenhoek onderstaand gedicht van een niet bekend dichter ter inzage, dat het vergaan op 20 januari 1885 bezingt van een passagiersboot, die tussen Oud-Beierland en Rotterdam een dienst onderhield.

Mevrouw Middelhoek vertelde er bij, dat de acht mensen, die in het tiende couplet worden genoemd, verdronken doordat er balen vlas voor de deur van de kajuit waren geschoven; deze balen vlas waren van haar grootvader van moeders kant, terwijl het paard, waarvan in couplet vijf sprake is, eigendom was van haar grootvader van vaders zijde.

ONTZETTEND ONGELUK op de Maas met de stoomboot "Oude Maas II" en de rijksinspectieboot "Zeemeeuw" nabij Vlaardingen.

I

Weer drong een noodkreet door het land,
Weer werd een bange klacht vernomen:
De "Oude Maas" is door de mist
Een schrik'lijk onheil overkomen.
Wiens harte bloedt niet op 't bericht,
Welk hart wordt niet opnieuw bewogen,
Want medelij is Christenplicht,
Laat liefde weer in tranen drogen.

II

Op twintig Januari was
De lucht met nevel als omtogen,
Het was zeer donker op de Maas,
Geen sterv'ling zag uit zijn oogen.
De eene boot na d'andere stoomt voort,
Doch niemand kan iets onderscheiden;
Daar wordt gefluit, gesis gehoord,
Getrommel bij het voorwaarts schrijden.

III

't Gevaart op dat gedeelt' der Maas
Is waarlijk groot voor ongelukken,
De eene boot vaart d'andere aan,
Het zwakke moet voor 't sterke bukken.
Zoo stoomde ook de "Oude Maas"
Met vee en passagiers beladen;
Een dubbele voorzichtigheid
Werd elken stuurman aangeraden.

IV

Ruim honderdzestig passagiers
Sloeg 't hart van angst en bange vreezen
Zij haakten allen naar den stond,
Dat hunne reis volbracht zou wezen.
Geen enk'le lichtstraal brak er door,
De zon hield haar voor 't oog verscholen.
In mist en nevel ging men voort,
De boot moest in den donker dolen.

V

't Geloei van 't vee verhoogt den angst,
 't Gebrul van vijf en zeventig koeien.
 't Gehinnik van een paard en hit
 En daarbij dat vervaarlijk loeien.
 Is 't wonder, dat hun harte beeft
 Bij langzaam zuchtend voorwaarts stoomen?
 Al sterk en sterker wordt de mist,
 Die hindert hen in 't voorwaarts komen.

VI

Op eens voelt elk een zware schok,
 De "Oude Maas" is aangevaren;
 De "Zeemeeuw", rijksinspectieboot,
 Komt hier een groote ramp gevaren,
 De vrees en angst is waarlijk groot,
 Men hoort het water binnen stroomen;
 Hier dreigt een worst'ling met den dood:
 De "Oude Maas" is 't vrees'lijk overkomen.

VII

Wie schetst die vreeselijke schrik,
 Dat kermend, hartverscheurend gillen?
 De boot zonk in een oogenblik.
 Wie kan die wanhoopskreten stillen,
 Het angstig loeien van het vee,
 't Geroep om hulp in 't uur der smarten?
 De wanhoop steeg bij elk ten top,
 De doodsangst sloeg bij elk om 't harte.

VIII

Het volk der "Zeemeeuw" deed zijn best
 En redde menig menschenleven,
 Zij spanden al hun krachten in
 En wilden schier zichzelf geven.
 De "Oude Maas", boot nummer drie,
 Van Rotterdam ook aangekomen,
 Heeft ook nog menig passagier
 Van "Oude Maas II" opgenomen.

IX

De ramp, bij Vlaardingen geschied,
 Doet ieders hart in weemoed beven;
 Nietallen werden toch gered,
 Een achttal liet hierbij het leven,
 Een achttal uit Oud-Beijerland
 Moest hier den tol des doods betalen
 Nabij het Zeeuwsche Vlaardings strand;
 Wie kan die smarten heden malen?

X

Een Grietje Sluymer, Teunis Baars,
 Jan van der Schoor en van der Linden
 Moest hier met dochter en met vrouw
 De einddraad van hun leven vinden;
 Pietje de Ruiter, W. van Vliet,
 Deez' lieten bij de ramp het leven;
 Welk een jammer! welk verdriet
 Heeft deze ramp opnieuw gegeven.

XI

Wiens hart is heden niet verplet?
 Gansch Beijerland staat als verslagen.
 Een tien stuks vee werd slechts gered.
 De rouw van vrienden en van magen,
 De rouw is zwaar, de slag is groot.
 Aan wie de schuld? hoort men weer vragen
 De "Zeemeeuw" voer de Maasboot aan,
 En deed dit onheil heden dragen.

XII

De voorsteven der "Zeemeeuw" had
 Ook boven water lek bekomen;
 Deez' had, zooals 't bericht ons meldt,
 Met minder snelheid kunnen stoomen.
 Maar hoe of wat, het is geschied;
 Zij hebben alle hulp geboden;
 Het volk was meest in de kajuit,
 Vandaar ook het achtal dooden.

XIII

Leert niet opnieuw dit droef geval
 Om voor de dood bereid te wezen;
 Om God te dienen bovenal
 En Hem met heel het hart te vreezen?
 O, was dat zoo bij iedereen,
 Mocht iedereen Hem 't harte wijden,
 Dan zou een zalig Eeuwig heên
 Ons allen eens met God verblijden.

